

Logopedická péče u dětí se sluchovým postižením

Předstupněm vyvozování artikulace jsou tzv. **průpravná cvičení**

-dechová cvičení

-artikulační cvičení - ovládnutí aktivních artikulačních orgánů

- rty (postavení rtů při tvoření hlásek)
- čelisti (čelistní úhel)
- měkké patro (patrohltanový závěr)
- jazyk (špička, hřbet, okraj, kořen)
- svalstvo tváří

Tvoření artikulace samohlásek u SP (Základ artikulace i odezírání)

- zrakové napodobování tvaru rtů a velikosti čelistního úhlu
- aktivní polohování mluvidel napodobováním mluvního vzoru a polohování mluvidel pomocí logopedických pomůcek – sondy, špátle
- napodobování zvuku (tónu) na podkladě taktilně-vibračního pociťování činnosti hlasivek
- využití fonátoru, indikátoru hlásek
- automatizace do slovních stereotypů

Tvoření artikulace souhlásek u SP

- optický obraz hlásky
- taktilně vibrační prožitek hlásky odhmatáním mluvidel (případně taktilní vjem pomocí přístroje)
- asociace hlásky s grafémem a vizuálně motorickým znakem pro hlásku
- identifikace hlásky do struktury slova (pomocí ZJ)

- **P, B, M**

- **F, V** pomůcky kontrolující výdechový proud
- artikulační postavení (spodní ret přitlačen k zubům)
- znělost – neznělost

- **T** - artikulační postavení bez znělosti (naučit se kvůli neznělému T na konci slov)
- cvičení závěru (exploze), při nedokonalém upevnění uniká výdechový proud po stranách jazyka - spojení se vokálem A
- pozor na nazalitu - měkké patro nevytváří dokonalý závěr
- pozor na prodloužený výdech (th...)

- **D** - přidat znělost k T - omezit nazalitu při artikulaci A

- **N** - odhmatání artikulačního postavení (znělost + výdechový proud nosem)
- vizuální kontrola (artikulační zrcadlo)
- pozor na silnou explozi, která hlásku deformuje

- **S** - důležitý stav dentice

- artikulační postavení (hrot jazyka za dolní řezáky, výdechový proud pouze středovou úžinou, neznělost)
- je možné vyvodit prodlouženou artikulací T
- **Z** - vyvozujeme ze S přidáním znělosti
- **Š** - vyvozujeme ze S zaokrouhlením a vyšpulením rtů, posunutím hrotu jazyka do dutiny ústní, neznělá hláska
- **Ž** - přidáním znělosti k hlásce Š
- **L** - postavení hrotu jazyka na horním patře, pohyb jazyka, boční výdechový proud, znělost (důležité pro artikulaci R)
- pozor na nazalitu, vyplazování jazyka, opačný pohyb jazyka
- **J** - vyvozování z hlásek z I+A
- pozor na nazalitu, při silném přitlačení jazyka k tvrdému patru – K
- obtížně spojitelné s ostatními vokály
- **K** - nejčastěji ve spojení s A, z T zatlačením jazyka mírně dolů a vzad
- pozor na dáivý reflex, poloha vleže
- při nedostatečném závěru zní jako „kch“
- **G** - přidáním znělosti ke K

Příčiny vadného tvoření hlásek(Janotová, Řeháková, 1990)

- **nesprávné postavení jazyka**

- ť, ď, ň** zní jako **t, d, n** – jazyk netvoří závěr proti tvrdému patru, špička jazyka nemá správné postavení
- špatná artikulace **l** (jazyk se opírá o dásňový výstupek spodní stranou ne špičkou)
- k** (jazyk nedokáže vysunout k měkkému patru)
- š** zní jako **ch**

- **nesprávné užití výdechového proudu, nesprávná intenzita, nebo nesprávný směr**

- nadměrné úsilí u hlásky **p** – příděch – **ph**
- přehnané artikulační úsilí u hlásky **r** – větší počet kmitů, hrčivé **r**
- při špatné výslovnosti **s** uniká výdechový proud po jedné nebo obou stranách

- **nesprávné postavení rtů**

- nedostatečné zaokrouhlení rtů při hlásce **u**

- **nesprávné užití znělosti**

- obvyklé u párových hlásek, kde dochází k záměně znělosti – **z/s, b/p**

- **nesprávné užití nosovosti**

-typický problém výslovnosti SP – dítě nazalizuje hlásku **e** nebo **i** – posouvá kořen jazyka dozadu

-hlásky **j** nebo **l** – část výdechového proudu uniká nosem

-hlásky **p, b** zaměňuje za **m** a obráceně

- **tvoření hlásek jiným způsobem vzhledem k anomálii mluvidel**

(slyšící děti mají sluchovou kontrolu)

-při výměně dentice uniká výdechový proud mezerou mezi zuby

- **nesprávné tvoření závěru, úžiny nebo polozávěru**

-nedostatečné napětí rtů při hlásce **p**

-č může znít jako š, pokud první fáze při vyslovení není dostatečně pevná

Děti s kombinovanými vadami

- SP a zraková vada – nemožnost opírat se při vyvozování hlásek o zrak – hmatové vnímání
- SP a DMO – postižena motorika mluvidel, př. dysartrie – rozvíjení řeči se děje souběžně s rozvojem hybnosti
- SP a SPU – tvoření hlásek je negativně ovlivněno motorickou neobratností

Doporučení pro praxi

- individuální přístup
- respektování věkových zvláštností dítěte
- vhodné formy motivace
- práce v klidném prostředí a pohodě
- hlásky cvičíme ve slovech
- střídání forem práce
- využití spontánního napodobování
- využití zpětné vazby – proprioceptivně, sluchem, zrakem, reakce okolí

Reedukace sluchu a sluchová výchova

Reedukace sluchu

...,souhrn speciálně pedagogických postupů, jimiž se zlepšuje a zdokonaluje výkonnost v oblasti postižené funkce“... (Janotová, 1996, s.5)

- u SP dítěte je nutné rozvinout (někdy dokonce vyvinout) schopnosti **auditivního vnímání** a vybavit ho **akustickými zkušenostmi**

Dělení způsobu reedukace

- podle počtu osob (individuální, skupinová)
- podle věku (včasná, předškolního věku, školního věku, dospělých)
- podle stupně vady (neslyšící, zbytky sluchu, nedoslýchaví, ohluchlí)
- reedukace u osob s CI
- podle účasti receptorů – **monosenzoriální (uni)**
(bisenzoriální)

multisenzoriální (poly)

- **Monosenzoriální přístup** – mluvení do ucha, kdy se dítě učí rozeznávat samohlásky, pak teprve využití sluchadel » vždy bez odezírání!!!
Představitel: Wedenberg (Švédsko), Schmidt-Giovannini (Švýcarsko)
- **Multisenzoriální přístup** – komplexnost smyslového vnímání – součinnost analyzátoru sluchového a zrakového
Představitel: Sovák, Janotová, reflexivní metoda mateřské řeči Van Udena (Holandsko)

Předpoklady pro úspěšnou reedukaci sluchu (Janotová, 1996, s. 6)

- Kvalitní sluchadlo
- Vzdálenost při komunikaci
- Vyšetření sluchu (vhodné diagnostické metody)
- Diagnóza dítěte (další přidružené postižení)
- Motivace a spolupráce rodiny

Obecné podmínky sluchové výchovy

- opětovné působení zvukového podnětu
- spojování s významem se musí dít v určitých časových vztazích, musí docházet k součinnosti první a druhé signální soustavy
- základní podnět musí být dostatečně silný
- mozek musí být v bdělém stavu, nesmí být zaujat jinou činností či oslaben únavou
- způsob reedukace musí respektovat psychické a fyzické možnosti jedince

Co je cílem sluchové výchovy?

- prevence ohluchnutí, oněmění a vznik posunkové řeči u dítěte (podle van Udena)
- dosažení srozumitelného hlasového projevu
- recipování i produkování mluvené řeči prostřednictvím psaného textu
- chápání mluvené řeči prostřednictvím vizuální percepce
- vnímání a korigování mluvené řeči pomocí zchovalých zbytků sluchu (Pulda, 1999, s. 19)

Fáze sluchové výchovy – detekce, diskriminace, identifikace, porozumění

Stupně obtížnosti her a cvičení dle způsobu jejich provádění

1. dítě vidí předmět či obrázek, o němž se mluví – optimální podmínky pro poslech i odezírání
2. dítě nevidí předmět či obrázek, o němž se mluví – dovídá se o něm pouze na základě odezírání a poslechu
3. dítě se již spoléhá pouze na sluch (dle úrovně sluchového vnímání dítěte)
4. dítě je v prostředí, kde jsou záměrně zhoršené akustické podmínky
5. dítě poslouchá řeč z magnetofonu, reproduktoru PC či z rozhlasu (poslech reprodukované řeči)

Metody práce se SP

- **audioorální systém** – reprezentovaný mluveným jazykem majoritní slyšící společností
- **vizuálněmotorický systém** – zastoupený především znakovým jazykem, znakovým jazykem a prstovými abecedami

Doporučená literatura:

Horáková, R. Sluchové postižení – úvod do surdopedie. Praha: Portál, 2012

Krahulcová, B. Komunikace sluchově postižených. Praha: Karolinum, 2002